

Οι δικαιολογητικές βάσεις της ρυθμιστικής παρέμβασης για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και το ισχύον ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο

Χρήστος Βλ. Γκόρτσος

Επίκουρος Καθηγητής Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Γενικός Γραμματέας Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Μάρτιος 2007

Διάγραμμα

1. Η έννοια της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας
2. Το αίτημα για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών
3. Η έννοια του προστατευτέου καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών
4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών
5. Το ελληνικό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

1. Η έννοια της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας

1.1 Υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο των λειτουργιών που επιτελούνται μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος:

(α) Έμμεση διαμεσολάβηση μεταξύ θετικών και αρνητικών αποταμιευτών:

- τραπεζικές υπηρεσίες προς θετικούς αποταμιευτές, όπως ενδεικτικά, οι καταθέσεις
- τραπεζικές υπηρεσίες προς αρνητικούς αποταμιευτές, όπως ενδεικτικά, οι χορηγήσεις, το leasing και το factoring
- ασφαλιστικές υπηρεσίες, τόσο του κλάδου ζωής όσο και των υπολοίπων κλάδων, υπηρεσίες αντασφάλισης καθώς και διαμεσολάβηση σε ασφαλιστικές υπηρεσίες

1. Η έννοια της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας

1.1 Υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο των λειτουργιών που επιτελούνται μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος:
(συνέχεια)

(β) Άμεση διαμεσολάβηση μεταξύ θετικών και αρνητικών αποταμιευτών:

επενδυτικές υπηρεσίες στις αγορές χρήματος, κεφαλαίου και παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων προς:

- αρνητικούς αποταμιευτές, όπως ενδεικτικά, η αναδοχή της έκδοσης κινητών αξιών, η παροχή συμβουλών ή η χρηματοοικονομική ανάλυση
- θετικούς αποταμιευτές, όπως ενδεικτικά, η λήψη, διαβίβαση και εκτέλεση εντολών αναφορικά με χρηματοπιστωτικά μέσα, ή η διαχείριση χαρτοφυλακίου

1. Η έννοια της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας

1.1 Υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο των λειτουργιών που επιτελούνται μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος:
(συνέχεια)

(γ) Παροχή εργαλείων πληρωμών

- *έκδοση και διαχείριση ενσώματων εργαλείων πληρωμών, όπως ενδεικτικά, η επιταγή, οι κάρτες και το ηλεκτρονικό χρήμα*
- *παροχή υπηρεσιών μεταφοράς κεφαλαίων βάσει εντολής πληρωμής, όπως ενδεικτικά, η μεταφορά πίστωσης μεταξύ τραπεζικών λογαριασμών και η άμεση χρέωση*

1. Η έννοια της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας

1.2 Υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο των υποδομών του χρηματοπιστωτικού συστήματος:

(α) Συστήματα πληρωμών

(β) Συστήματα εκκαθάρισης και διακανονισμού των συναλλαγών σε κινητές αξίες

2. Το αίτημα για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

2.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

2.2 Τα αιτήματα πολιτικής στον τομέα της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

(α) Πληροφοριακή ασυμμετρία μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή

(β) Μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα του καταναλωτή έναντι του διαπραγματευτή

(γ) Ειδικά σε ό,τι αφορά την παροχή πιστώσεων σε καταναλωτές: πρόληψη και αποφυγή της υπερχρέωσης των καταναλωτών

2. Το αίτημα για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

2.3 Τα μέσα υλοποίησης της ρυθμιστικής παρέμβασης

(α) Αποκατάσταση της πληροφοριακής ασυμμετρίας μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή μέσω:

- της διασφάλισης παροχής στον καταναλωτή επαρκούς πληροφόρησης
- της απαγόρευσης αθέμιτων εμπορικών πρακτικών

2. Το αίτημα για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

2.3 Τα μέσα υλοποίησης της ρυθμιστικής παρέμβασης (συνέχεια)

(β) Αντιμετώπιση της μειωμένης διαπραγματευτικής ικανότητας του καταναλωτή έναντι του προμηθευτή μέσω:

- της άσκησης ελέγχου και της απαγόρευσης των καταχρηστικών γενικών όρων συναλλαγών
- της κατοχύρωσης ορισμένων κρίσιμων για τη συναλλακτική σχέση δικαιωμάτων του καταναλωτή
- της διευκόλυνσης της δυνατότητας προσφυγής του στη δικαιοσύνη και επίλυσης εν γένει των διαφορών που τυχόν έχει με τον προμηθευτή.

2. Το αίτημα για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

2.3 Τα μέσα υλοποίησης της ρυθμιστικής παρέμβασης (συνέχεια)

(γ) Πρόληψη και αποφυγή της υπερχρέωσης μέσω:

- της επιβολής στα πιστωτικά ιδρύματα της υποχρέωσης να αναπτύξουν τα εσωτερικά συστήματα διαχείρισης πιστωτικού κινδύνου
- της καθιέρωσης κανόνων που συνεπάγονται για τα πιστωτικά ιδρύματα αυξημένες κεφαλαιακές απαιτήσεις σε περίπτωση διακράτησης στο χαρτοφυλάκιό τους επισφαλών απαιτήσεων
- του έμμεσου περιορισμού της «χρηματοοικονομικής πίεσης» των καταναλωτών
- της καθιέρωσης της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού

3. Η έννοια του προστατευτέου καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

- 3.1 Αποδέκτες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που παρέχονται στο πλαίσιο της έμμεσης διαμεσολάβησης μεταξύ θετικών και αρνητικών αποταμιευτών
- (α) ο καταθέτης-θετικός αποταμιευτής → ως καταναλωτής
Ad hoc αίτημα προστασίας σε περίπτωση αναστολής της λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος που υλοποιείται μέσω του θεσμού της εγγύησης των καταθέσεων
 - (β) ο δανειολήπτης-αρνητικός αποταμιευτής → ως καταναλωτής
Διάκριση μεταξύ προσώπων που λειτουργούν ως ιδιώτες και εκείνων που λειτουργούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας

3. Η έννοια του προστατευτέου καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

3.2 Αποδέκτες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που παρέχονται στο πλαίσιο της άμεσης διαμεσολάβησης μεταξύ θετικών και αρνητικών αποταμιευτών

ο επενδυτής-θετικός αποταμιευτής → ως καταναλωτής:

- ad hoc αίτημα προστασίας του επενδυτή σε περίπτωση περιέλευσης μιας επιχείρησης επενδύσεων ή ενός πιστωτικού ιδρύματος σε αφερεγγυότητα, η οποία παρέχεται μέσω του συστήματος αποζημίωσης επενδύσεων
- επιπρόσθετη ειδική προστασία λόγω συμμετοχής του στην κεφαλαιαγορά (προστασία της αποτελεσματικότητας της κεφαλαιαγοράς)
- διάκριση μεταξύ ιδιωτών και επαγγελματιών επενδυτών

3. Η έννοια του προστατευτέου καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

3.3 Αποδέκτες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στο πλαίσιο της παροχής εργαλείων πληρωμών

3.4 Αποδέκτες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών μέσω των υποδομών που λειτουργούν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

4.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Οι διατάξεις του δικαίου της προστασίας καταναλωτή που εφαρμόζονται στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών περιλαμβάνουν τις ακόλουθες κατηγορίες κανόνων:

- Διατάξεις που εφαρμόζονται σε ειδικές κατηγορίες παρεχόντων χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες
- Διατάξεις που εφαρμόζονται στους παρέχοντες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες εν γένει
- Διατάξεις οριζόντιου χαρακτήρα που εφαρμόζονται σε όλους τους προμηθευτές, περιλαμβανομένων των παρεχόντων χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

4.2 Χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού δικαίου της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

(α) Νομική βάση του αιτήματος της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Άρθρο 153 Συνθήκη: Η Κοινότητα συμβάλλει στην προστασία της υγείας, της ασφάλειας και των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών, καθώς και στην προώθηση του δικαιώματός τους για ενημέρωση, εκπαίδευση και οργάνωσή τους για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, προκειμένου να προωθήσει τα συμφέροντα των καταναλωτών και να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας τους.

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Μέσα υλοποίησης του στόχου αυτού σύμφωνα με το άρθρο 153 ΣυνθΕΚ αποτελούν:

- είτε τα μέτρα που λαμβάνονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 95 ΣυνθΕΚ στο πλαίσιο της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς
- είτε τα μέτρα που στηρίζουν, συμπληρώνουν και παρακολουθούν την πολιτική των κρατών μελών.

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

(β) Συνοπτική θεώρηση του ευρωπαϊκού δικαίου της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών:

- αποσπασματικός χαρακτήρας των ισχυουσών ρυθμίσεων, οι οποίες αφορούν συγκεκριμένες θεματικές και μόνο
- υιοθέτηση της αρχής της ελάχιστης εναρμόνισης
- δεν γίνεται χρήση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

4.3 Οι πηγές του (ειδικού) ευρωπαϊκού δικαίου της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών:

- Οδηγία 2002/65/ΕΚ για την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές
- Οδηγία 97/9/ΕΚ για τα συστήματα αποζημίωσης των επενδυτών
- Οδηγία 94/19/ΕΚ για τα συστήματα εγγύησης καταθέσεων
- Οδηγία 87/102/ΕΟΚ για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη, όπως ισχύει

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

- Σύσταση 90/109/ΕΟΚ για τη διαφάνεια των τραπεζικών όρων που εφαρμόζονται στις διασυνοριακές χρηματοοικονομικές συναλλαγές
- Σύσταση 97/489/ΕΚ για τις συναλλαγές που γίνονται με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και ιδίως όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ του εκδότη και του κατόχου
- Σύσταση 2001/193/ΕΚ για τις προσυμβατικές πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται στους καταναλωτές από πιστωτές που χορηγούν σχετικά δάνεια
- Σύσταση 88/590/ΕΟΚ για τα συστήματα πληρωμών και ιδίως τις σχέσεις μεταξύ κατόχου και εκδότη κάρτας

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

4.4 Οι πηγές του (οριζόντιας εφαρμογής) ευρωπαϊκού δικαίου της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή:

- Οδηγία 2005/29/ΕΚ για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά
- Οδηγία 98/27/ΕΚ για τις αγωγές παράλειψης στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών
- Οδηγία 93/13/ΕΟΚ για τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές

4. Το ευρωπαϊκό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

- Οδηγία 84/450/ΕΟΚ για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με τη παραπλανητική διαφήμιση, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 97/55/ΕΚ
- Οδηγία 85/577/ΕΟΚ για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος
- Σύσταση 2001/310/ΕΚ για τις αρχές που διέπουν τα εξωδικαστικά όργανα επίλυσης καταναλωτικών διαφορών
- Σύσταση 98/257/ΕΚ για τις αρχές που διέπουν τα αρμόδια όργανα για την εξώδικη επίλυση των διαφορών κατανάλωσης

5. Το ελληνικό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

5.1 Η επίδραση του ευρωπαϊκού δικαίου:

- η μεγάλη πλειοψηφία των κανόνων του ελληνικού δικαίου προέρχεται από την ενσωμάτωση των αντίστοιχων διατάξεων του ευρωπαϊκού δικαίου
- εκτεταμένη χρήση της εφαρμογής της αρχής της ελάχιστης εναρμόνισης

5. Το ελληνικό δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

5.2 Οι αυτοτελείς πρωτοβουλίες του εθνικού νομοθέτη:

- ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 για τη διαφάνεια των συναλλαγών
- ΠΔ/ΤΕ 2523/2003 για την απελευθέρωση της καταναλωτικής πίστης
- Απόφαση ΕΤΠΘ 178/2004 για την ελεύθερη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων και το μη συσχετισμό τους με τα εξωτραπεζικά επιτόκια